

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

Research Article / Araştırma Makalesi

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

**Katılım Bankalarının TCMB ile Gerçekleştirdikleri Geri Satım Vaadli Alım (Repo)
İşlemlerinin AAOIFI Standartlarına Göre Analizi**

*Analysis of Participation Banks' Repurchase Agreements (Repo) Transactions with the CBRT
According to AAOIFI Standards*

Fatih Kazancı*

Abstract: The repo method is a product of open market operations and plays an important role in the transfer of the policy rate by central banks to the market through banks and in meeting the liquidity needs of banks. Conventional banks in Turkey use this product by participating in auctions held by the CBRT under the name of repo and participation banks use this product under the name of purchase with the promise of resale. Participation banks use this product widely today based on the authorisation granted by the Advisory Board of the Participation Banks Association of Turkey. The subject of this article is to analyse the repurchase agreements (repo) transactions of participation banks in Turkey with the CBRT according to the standards of the Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI) and to identify the deficiencies in practice. For this research, the standards published by AAOIFI on vaad and the return of the sold goods to the seller were included in the scope of the research. In our research, it is aimed to determine the deficiencies of these transactions carried out in Turkey since 2015 in terms of AAOIFI standards, and it is an important issue in terms of the development of participation banking. If the deficiencies identified as a result of the research are eliminated, the perspective on participation banking will be more positive and the fiqh risks and reputational risks of these banks can be reduced. In the research, the process in today's repo practice is analysed by comparing it with AAOIFI's standards on the subject. The main conclusions of the research are that the current process is an interest-bearing lending process, the actual purchase and sale of securities should be carried out, the rules of promissory contracts should be followed, and the tawarruq structure should be used in case of default.

Structured Abstract: The subject of this article is to analyse the repurchase agreements (repo) transactions of participation banks in Turkey with the CBRT according to the standards of the Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI) and to identify the deficiencies in practice. For this research, the standards published by AAOIFI on vaad and the return of the sold goods to the seller were included in the scope of the research. In our research, it is aimed to determine the deficiencies of these transactions carried out in Turkey since 2015 in terms of AAOIFI standards, and it is an important issue in terms of the development of participation banking. If the deficiencies identified as a result of the research are eliminated, the perspective on participation banking will be more positive and the fiqh risks and reputational

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü

Asst. Prof. Dr. İstanbul Sabahattin Zaim University, Faculty of Business and Management Sciences, Department of International Trade and Finance

ORCID 0000-0002-7865-4229

fatih.kazanci@izu.edu.tr

Cite as/ Atıf: Kazancı, F. (2025). Katılım bankalarının TCMB ile gerçekleştirdikleri geri satım vaadli alım (repo) işlemlerinin AAOIFI standartlarına göre analizi. *Turkish Studies - Economy*, 20(2), 787-803. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.78048>

Received/Geliş: 23 August/Ağustos 2024

Accepted/Kabul: 26 June/Haziran 2025

Published/Yayın: 30 June/Haziran 2025

Checked by plagiarism software

risks of these banks can be reduced. In the research, the process in today's repo practice is analysed by comparing it with AAOIFI's standards on the subject. The main conclusions of the research are that the current process is an interest-bearing lending process, the actual purchase and sale of securities should be carried out, the rules of promissory contracts should be followed, and the tawarruq structure should be used in case of default.

Sub-article 5/6 of AAOIFI's Standard No. 58 defines repo/reverse repo transactions, defines the difference between the amount paid in the first step of the repo and the amount paid in the second step as interest and states that repo is haram in religious terms. It is also stated that the financial assets (securities) used in repo transactions are generally haram assets such as bonds. This article does not mention repo transactions carried out with promissory notes, and the definition of repo mentioned in this article belongs to conventional repo transactions. Sub-article 5/1 of the same standard is about "promises to return the sold goods to the seller". According to this article, it has been suggested that it is permissible to make a unilateral promise about the return of the sold goods by the seller after the sale, provided that Article 3/3 of Standard No. 49 on promises and promissory agreements is observed, but in addition, the following conditions must be complied with. The important ones for our article are listed below: 1. Both contracts must be made in cash. 2. The promise to buy or promise to sell must be made in a separate document from the initial contract. 3. The transfer of the asset must be made through a new contract at the time of the fulfillment of the promise. 4. The person to whom the promise is made must have the freedom of choice to enter into the second contract. In sub-article 3/3 of Standard No. 49, it is stated that a promise that leads the customer or the seller to the sale of ine is prohibited by law, and whether this promise is made within the contract of sale, before or after the contract does not change the ruling. The conclusion that can be drawn from these articles of the standard is that repo transactions between participation banks and the CBRT in Turkey can be considered as interest-bearing transactions against profit. Because there is no accounting transfer of ownership of the lease certificates to the CBRT, there is no real sale, and the lease certificates that are claimed to be sold are actually considered as pledges as collateral at the CBRT. In other words, in the first step, the CBRT lends money (karz) to the participation bank and takes back the debt with interest at maturity. As collateral for this debt, the CBRT receives a lease certificate from the participation bank and holds it as a pledge throughout the maturity period. Although in the current practice, repo transactions between the CBRT and participation banks are carried out with the provision of interest against profit and with a pledge agreement, it is important to comply with the pledge articles of AAOIFI as long as this product is used.

In our article, the compliance of the repurchase agreement (repo) method realized by participation banks with the CBRT with the standards published by AAOIFI has been investigated and the results obtained are listed below:

- In repo/reverse repo transactions, the transactions made as a result of the transfer of securities to the counterparty as a pledge constitute an interest-bearing loan transaction. In order to solve this problem, it is recommended that the actual purchase/sale of lease certificates be realized during the transaction process.

- In order for these transactions to be in accordance with the promise contract, it is recommended that the CBRT's promise to sell be realized with a separate contract from the initial contract. It is also recommended that the transfer of lease certificates should be made under this new contract at the time of fulfillment of the promise and should not be based solely on the promise contract.

- In order for these transactions to be in accordance with the promissory contract, it is recommended that the participation bank or the CBRT be free to make the second contract; they should not be obliged to make the second contract for any reason such as law, custom, consent, and the like.

- In the event that the participation bank defaults in these transactions, it is recommended to use the tawarruq method to avoid paying interest to the CBRT.

Participation banks use repurchase agreements based on the decision of the Advisory Committee of the TKBB. Our suggestion is to implement the decision taken by this committee by ensuring compliance with the current standard of AAOIFI. This would put an end to the current fiqh debates on this product.

Keywords: Islamic Economics, Islamic Banking, Central Banking, Repo, AAOIFI Standards

Öz: Repo yöntemi açık piyasa işlemlerine ait bir ürün olup, merkez bankaları tarafından politika faizinin bankalar aracılığıyla piyasaya aktarımında ve bankaların likidite ihtiyacını gidermelerinde önemli bir rol üstlenir. Türkiye’deki konvansiyonel bankalar repo, katılım bankaları ise geri satım vaadli alım adıyla bu ürünü TCMB’nin açtığı ihalelere katılarak kullanım imkânına sahiplerdir. Katılım bankaları bu ürünü Türkiye Katılım Bankaları Birliği Danışma Kurulu’nun verdiği izne istinaden günümüzde yaygın şekilde kullanılmaktadırlar. Makalenin konusu, Türkiye’deki katılım bankalarının TCMB ile gerçekleştirdikleri geri satım vaadli alım (repo) işlemlerini İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu’nun (AAOIFI) standartlarına göre analiz ederek, uygulamadaki eksikliklerini saptamaktır. Bu araştırma için AAOIFI’nin yayınladığı vaad ve vaadleşme ve satılan malın satıcıya geri dönmesi ile ilgili standartlar araştırmanın kapsamı içerisine alınmıştır. Araştırmamızda Türkiye’de 2015 yılından bu yana gerçekleştirilen bu işlemlerin AAOIFI standartları açısından eksiklerinin belirlenmesi hedeflenmiş olup, katılım bankacılığının gelişimi açısından önemli bir konudur. Araştırma sonucunda saptanan eksikliklerin giderilmesi durumunda, katılım bankacılığına bakış açısı daha olumlu olacak ve bu bankaların fihki riskleri ve itibar riskleri azaltılabilecektir. Araştırmada günümüz repo uygulamasındaki süreç AAOIFI’nin konu hakkındaki standartları ile karşılaştırılarak analiz edilmektedir. Araştırma sonucunda; uygulanan mevcut sürecin faizli borç verme süreci olduğu, kıymetlerin gerçek alım satımının yapılması gerektiği, vaadleşme kurallarına uyulması gerektiği ve temerrüt durumunda tevrruk yapısının kullanılması gerektiği temel sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam İktisadı, Katılım Bankacılığı, Merkez Bankacılığı, Geri Satım Vaadli Alım, AAOIFI Standartları

Giriş

Katılım bankalarının konvansiyonel bankalar gibi TCMB’nin sunduğu açık piyasa işlemlerinden faydalanmaları likidite yönetimleri için bir zorunluluktur. Bu nedenle Türkiye’de katılım bankacılığına bu imkân Türkiye Katılım Bankaları Birliği Danışma Komitesi’nin 07/02/2015 tarihinde verdiği 3 nolu kararla tanınmıştır. Kararda; *“Katılım bankalarının nakit ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sahip oldukları yatırım sertifikalarından ikincil piyasada satılabilir olanlarını taraflardan en az birinin işlemi yapıp yapmamakla serbest olması kaydıyla TCMB’ye geri alım vaadiyle satarak finansman sağlaması İslami finans kurallarına uygundur.”* denilmiştir (TKBB Danışma Komitesi Kararı, 2015). Dünya geneline bakıldığında Malezya’daki İslami bankaların ve Türkiye’deki katılım bankalarının bu yöntemi kullandığı görülmektedir. Malezya’daki İslami bankalar bu yöntemi Malezya Merkez Bankası Danışma Kurulu’nun yayınladığı standarda göre gerçekleştirmektedirler (Bank Negara Malaysia, 2002).

Günümüzde TCMB tüm bankacılık sistemine gecelik ve haftalık repo yapma olanağı sunmaktadır. Katılım bankaları ise bu piyasaya geri satım vaadli alım işlemleriyle girmektedir. Bu yöntemi klasik repo işlemlerinden ayıran en önemli unsur cayma hakkının TCMB’de bulunduğu vaadleşmeye dayalı olması ve işlem sürecinde kira sertifikalarının kullanılmasıdır.

Günümüzde AAOIFI olarak tanınan, İslami Finans Kuruluşları için Muhasebe ve Denetleme Kurumu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions) Bahreyn’de 1991 yılında kurulmuştur. AAOIFI, fıkıh âlimlerinin Kitap ve sünnete dayalı olan içtihatları ile ortaya çıkan fihki kaideler doğrultusunda finansal işlemler ile ilgili standartlar geliştirmeye devam etmektedir. Bu standartlar; finansman, bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasaları alanında hazırlanmaktadır. AAOIFI, uluslararası İslami finansa ilişkin İslam hukuku, muhasebe, denetim, etik ve yönetim konularında toplam 102 farklı standart yayınlamıştır. Bu standartlardan 28’i muhasebe, 17’si denetim ve etik ilkeler ve 57’si ise fihki standart niteliğindedir. AAOIFI’nin kuruluş amaçları; İslami finans kuruluşlarının kullanımına sunmak için muhasebe, denetim, etik, fıkıh ve kurumsal yönetim alanlarında standart hazırlamak, eğitimler ve konferanslar düzenlemek, süreli yayınlar çıkartmak, araştırmalar yapmak ve yatırımcıların finansal tablolara güvenlerini artırmaktır. Organizasyon yapısında; genel kurul, icra kurulu, yönetim kurulu, fıkıh kurulu ve muhasebe ve denetim standartları kurulu yer almaktadır (Çetin, 2020).

Çalışmada AAOIFI'nin satılan malın satıcıya geri dönmesi işlemleri ile ilgili 58 nolu standardı ve vadelişme ile ilgili 49 nolu standardı baz alınarak Türkiye'de katılım bankacılığında uygulanan mevcut geri satım vadelişme alım (repo) yapısı incelenmiştir. Türkiye'de katılım bankalarının TCMB ile gerçekleştirdiği geri satım vadelişme alım işlemlerinin AAOIFI standardına uyumunu araştıran bir çalışmanın yapılmamış olması ve katılım bankacılığına bu çalışmanın katkıda bulunacağı düşüncesi makalenin önemini artırmaktadır. Makalenin yazılma amacı mevcut geri satım vadelişme alım uygulamasını AAOIFI standartları açısından irdelemek ve uygulamadaki standart dışı sorunları saptayarak, taraflara çözüm önerileri sunmaktır.

Makalemizin konusu katılım bankalarının Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ile gerçekleştirdikleri geri satım vadelişme alım (repo) işlemlerinin İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu'nun (AAOIFI) standardına göre analizini yapmak olduğundan, öncelikle klasik repo işlemlerinin tanımına, sonrasında ise TCMB'nin açık piyasa işlemleri (APİ) kapsamında gerçekleştirdiği repo/ters repo işlemleri hakkında bilgilere yer verilecektir. Ayrıca TCMB bu işlemleri katılım bankaları ile gerçekleştirirken kira sertifikalarını kullandığından, kira sertifikalarının TCMB'de kullanımı hakkında da bilgi verilecektir. Akabinde İslam iktisadında vaad ve vadelişme konusu yer alacaktır. Çünkü TCMB katılım bankaları ile gerçekleştirdiği geri satım vadelişme alım (repo) vadelişmeye göre gerçekleştirmektedir. Sonrasında AAOIFI'nin konu hakkındaki standartları tablolar halinde gösterilecek olup, makale AAOIFI'nin ilgili standartlarına göre genel bir değerlendirme yapılarak sonlandırılacaktır.

Literatür Araştırması

Konu hakkında yapılan literatür araştırmasında Choudry ve Mirakhor (1997), Turan (2015), Hayat ve Aksu (2020), Billah (2020), Haron vd. (2022), ve Ghamami vd.'nin (2023) yaptıkları araştırmalara rastlanmış olup, bu çalışmalara ait bulgular aşağıda özetlenmiştir. Bu çalışmalar kronolojik olarak ele alınmıştır.

Choudhry ve Mirakhor (1997), İslami finansal sistemde dolaylı para politikalarını inceledikleri makalelerinde Bangladeş bankalarının bankalararası para piyasasında 90'lı yıllarda sadece vadesiz işlemler yapabildiklerini, güçlü bankaların bu işlemleri mali açıdan güçsüz bankalarla yapmak istemediklerini ifade etmektedirler. Bu durumun güçsüz bankaların likidite ihtiyacını karşılamada problemler yaşamalarına neden olduğunu ve bu sorunu aşmaları için repo işlemleri yapabileceklerini ve bu işlemlerde merkez bankası sertifikalarını kullanabileceklerini ifade etmişlerdir. Makalelerinde son olarak, Bangladeş İslami bankalarının açık piyasa işlemlerine bir tür geri alım anlaşması olan repo işlemleri ile başlayabileceklerini ifade etmişlerdir (Choudhry ve Mirakhor, 1997, s. 58). Bu tavsiye yazarların genel bir tavsiyesi olup, yazarlar araştırmalarında bu işlemin İslam iktisadı ve hukukuna uygun olup olmadığına dair bir kanıt sunmamışlardır.

Türkiye'de katılım bankacılığı geri alım vadelişme alım (repo) işlemlerine Ekim 2014 tarihinde TCMB tarafından Açık Piyasa İşlemleri Uygulama Talimatı'nda yapılan güncelleme sayesinde imkân tanınmıştır (TCMB APİ Uygulama Talimatı, 2014). Bu işlem türü 2015 yılında Turan (2015) tarafından bey'bi'l-vefâ (faizsiz borç para temin etmek için Hanefi fakihleri tarafından ortaya konan, bedel iade edildiğinde geri alınmak şartıyla bir malın satılması şeklindeki bir sözleşme türü (Türk Diyanet Vakfı [TDV], 1992)) ve bey'ul-îne (bir kişinin bir malı vadeli olarak satıp aynı malı peşin fiyatına sattığı fiyattan geri alması işlemi (TDV, 2000) ile karşılaştırmalı bir şekilde tartışılmıştır. Turan'a göre; repo işlemlerinde krediye ihtiyaç duyan taraftan kredi kullandıran tarafa aktarılan fazlalığın paradaki değer kaybının mahsup edilerek, repo işlemlerinin gerçekleştirilmesi caiz değildir. Çünkü repo işlemlerinde bey'ul-îne işlemlerinde olduğu gibi verilen kredinin karşılığı olarak vadede anapara üzerindeki fazlalık önceden şart olarak konulmaktadır ve bu fazlalık faiz hükmündedir. Konu hakkında Bayındır (2015) "Fıkhi ve İktisadi açıdan İslami Finans II (Para ve Sermaye Piyasaları)" adlı kitabında; modern repoyu, Bey'ul İstiğlal adı verilen fıkhîta hileli bir finansman aracı olarak bilinen yöntemin kıymetli evrakla uygulanan şekli olarak tanımlanmıştır.

Bayındır'a göre repo; belli bir vadeyle borç olarak verilen paranın karşılığında vadede ana para ve faizin alınması işlemi olsa da mevzuatta bir menkul kıymetin belli bir süre için satılması ve sonrasında tekrar geri alınması işlemidir (Bayındır, 2015). Türkiye'de konu hakkında yapılan bir diğer çalışma Hayat ve Aksu (2020) tarafından yapılmıştır. Bu makalede yazarlar katılım bankalarında repo alternatiflerini araştırmışlardır. Çalışmalarında repo işlemlerinin fihki boyutunu anlattıktan sonra Malezya ve Türkiye'de uygulanan geri alım vaadi ile satım işlemlerini hile olarak kabul ederek, alternatif olarak; menkul kıymet rehinli karz sözleşmesi, organize tevruk ve puanlama sistemi ile çalışan tekaruz (karşılıklı karz) yöntemlerini tavsiye etmişlerdir. Ayrıca yatırım fonları, kira sertifikalarının alım satımı ve tevruk işlemleri için bir pazar kurulmasını ve devletin destekleyeceği karz-ı hasen fonları oluşturulmasını alternatif olarak sunmuşlardır (Hayat ve Aksu, 2020).

Billah (2020) Malezya İslami Bankalararası Para Piyasası'nda kullanılan bir ürün olan repo işlemlerini araştırmıştır. Billah'a göre; Bank Negara Malaysia (BNM) tarafından standart hale getirilen İslami Satım ve Geri Alım Anlaşması (Sale and By Back Agreement-SBBA) konvansiyonel repo işlemlerine benzemekle birlikte repoya kıyasla bazı avantajlara sahiptir. Billah'a göre bu ürün İslami bankaların likidite yönetimlerine katkı sağladığından, tüm İslami bankalar tarafından rahatlıkla kullanılabilir (Billah, 2020).

Haron vd. 2022 yılında, İslami repo yöntemini fihki açıdan araştırmışlardır. Onlara göre İslami repoya fıkıhçıların bakış açıları oldukça farklılık göstermektedir. Şöyleki dünya genelinde bazı fıkıh alimleri bu yapıyı eleştirirlerken, Bank Negara Malaysia (BNM) bu ürünün kullanımına izin vermiştir. Haron vd. çalışmalarında fihki açıdan repoyu araştırmakla birlikte bu ürünü bey'ul-îne ve vaad konusu üzerinden de tartışmışlardır. Onlara göre; BNM'nin yayınlamış olduğu standartta İslami repo ile ilgili bazı değişiklikleri yapması gerekmektedir. Bu sayede ancak İslami repo işlemleri bey'ul-îne yapısından uzaklaşabilir (Haron, Hassan ve Salman, 2022). Aynı araştırma ekibi 2023 yılında Malezya'da geleneksel ve İslami repo uygulamalarını daha kapsamlı bir şekilde karşılaştırmışlar ve geleneksel repo işlemlerinin faiz esasına dayandığını ve (2022 yılında yaptıkları çalışmanın aksine) İslami repoların fihki kurallara dayandığını iddia etmişlerdir. Ayrıca İslami repoların sadece İslami bankalar tarafından değil, konvansiyonel bankalar, sigorta şirketleri ve diğer piyasa oyuncularından da kullanılabilen bir ürün olduğunu ifade etmişlerdir (Haron, Hassan ve Salman, 2023).

Ghamami vd. 2023 yılında fihki açıdan uygun repo işlemlerinin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği üzerine bir makale yayınlamışlardır. Makalelerinde; reponun bir finansman aracı olarak fihki açıdan pek çok şüpheyi barındırdığını, bu şüphelerden uzaklaşılması için satış sözleşmesinin esas alınmasını ve bir satım sözleşmesi ile iki alım ve satım vaadi içeren bir sözleşme paketi kurulmasını önermişlerdir. Önerdikleri modele göre repo işlemleri; alım satıma dayanmalı, sözleşmeye konu menkul kıymetler fihki açıdan meşru olmalı, satışa alım ve satım hakkı eşlik etmeli, geri alımın fiyatı ve vadesi açık ve net olmalı, menkul kıymetlerin satışı kârlı yapılmalı ya da fiyat borsa tarafından belirlenmelidir (Ghamami, Mokhtari ve Hamzehviazad, 2023).

Araştırmacıların (Choudry ve Mirakhor (1997), Turan (2015), Bayındır (2015), Hayat ve Aksu (2020)) repo işlemleri ile ilgili olarak genel kanaatleri geleneksel repo işlemlerinin faiz esasına dayandığı, İslami repo işlemlerinin ise bey'ul-îne kapsamında olduğu yönündedir. Sadece Billah (2020) ve Haron vd. (2023) İslami reponun Malezya uygulamasının İslami şartlara uygun olduğu ve İslami bankalar tarafından rahatlıkla kullanılabileceği görüşündedirler.

Repo İşlemleri

Kısaca repo, menkul kıymetleri geri alma taahhüdü ile satış işlemidir. Repo daha geniş bir tanımla, bir finansal kuruluşun diğer bir tarafa yani yatırımcıya, firmaya ya da şahsa devlet tahvili, hazine bonusu vb. bir menkul kıymetin satılması ve belirlenmiş bir fiyattan bu menkul kıymeti vadede geri satın almak üzere anlaşmasıdır. Repo daha kısa olarak şöyle tanımlanabilir: "Repo bir

menkul kıymetin işlemin ilk valöründe satılması, bitiş tarihinde de geri satın alınmasıdır (Parasız, 1999, s. 505).

Repo işlemleri merkez bankaları tarafından açık piyasa işlemlerinin (APİ) bir aracı olarak kullanılır. Merkez bankaları menkul kıymetleri kesin satım, kesin alım ya da geri satım vaadi ile alım (repo), geri alım vaadi ile satım (ters repo) anlaşmaları yaparak açık piyasa işlemleri gerçekleştirirler. Merkez bankaları menkul kıymet satın alımları ile piyasaya fon aktarırlarken, satışlar ile de piyasadan fon çekerler. Merkez bankaları APİ işlemleri sayesinde banka rezervlerini etkileyebilir, parasal tabanı ve para arzını genişletip, daraltabilir ve faiz oranlarını etkileyebilirler. Repo işlemleri klasik repo ve sat geri al işlemleri olarak ikiye ayrılmaktadır.

Bir satıcının üzerinde anlaşılan vadede ve fiyatta geri alımını yapma vaadi ile bir menkul kıymeti alıcıya işlemin vadesinde satması işlemine “klasik repo” adı verilmektedir. Repo anlaşması sayesinde bugünden menkul kıymet satmayı taahhüt eden taraf yani satıcı bu kıymeti teslim ettiğinde alıcıdan nakit temin etmektedir. Bu nakit, anlaşma süresi içerisinde geçerli repo oranı (repo faizi) üzerinden menkul kıymeti satana ödünç olarak verilir. Anlaşmanın vadesinde satıcı ödünç olarak aldığı nakdi ve repo faiz borcunu ödeyerek teminat olarak alıcıya rehin olarak verdiği menkul kıymetin aynı özelliklere sahip olan bir menkul kıymeti teslim alır. Bu repo türünde teminat olarak rehin hükmünde verilen menkul kıymetin yasal hakları alıcıya devredilir. Alıcı bu durumda satıcının iflası halinde ödünç verdiği nakdi geri alamadığında elindeki kıymeti piyasada nakde çevirme hakkına sahiptir. Fakat kıymetin hak ettiği kupon ödemeleri özlük hakkına sahip olan yani elindeki kıymeti teminat için karşı tarafa veren taraftır. Kupon ödemesini alan merkez bankası bu tutarı ödünç para alan tarafa iletmektedir.

İşlem safhaları aşağıdaki gibidir:

- İşlemin gerçekleştiği gün X bankası anlaştıkları nominal tutar üzerinden geçerli olmak üzere merkez bankasına bir menkul kıymeti satar ve bu kıymetin piyasa değeri tutarında nakit elde eder. Bu tarihte hem kıymet hem de nakit el değiştirir. Bu aşamaya açılış bacağı adı verilir.
- Vade tarihinde merkez bankası teminata aldığı kıymeti X bankasına geri satar. Karşılığında ise verdiği nakdi ve açılış bacağında belirlenen repo faiz oranını tahsil eder. Kapanış bacağı adı verilen bu aşamada X bankası aldığı nakdi ve faizini öderken merkez bankası da geçici bir şekilde yasal haklarını elde etmiş olduğu kıymetin kendisini ya da aynı özellik ve kalitedeki bir benzerini teslim ederek anlaşmayı bitirir (Arslan, 2005, s. 49).

Bir diğer repo türü ise “satın al, geri sat” (buy/sell back) işlemidir. Bu repo türünde fiyatlama klasik repo ile aynı olmakla birlikte aşağıdaki farklılıklar mevcuttur:

- Açılış ve kapanış bacaklarının her birinde farklı sözleşmeler kullanılır.
- Rehin olarak alınan kıymet repo vadesi boyunca yasal bir hak tanımaz. Satıcının iflası halinde bu kıymet alıcı tarafından piyasada satılamaz.
- Rehin olarak verilen kıymetin piyasa değerinde güncelleme yapılmaz.
- Satıcı taraf rehin verdiği kıymetin kupon ödeme gelirlerine kupon ödeme tarihlerinde değil itfa tarihinde sahip olur.

Satın al, geri sat işlem türü klasik repoya göre merkez bankaları açısından daha riskli olduğundan, merkez bankaları genellikle klasik repo türünü tercih ederler (Arslan, 2005, s. 49).

TCMB Açık Piyasa İşlemleri Kapsamında Repo İşlemleri

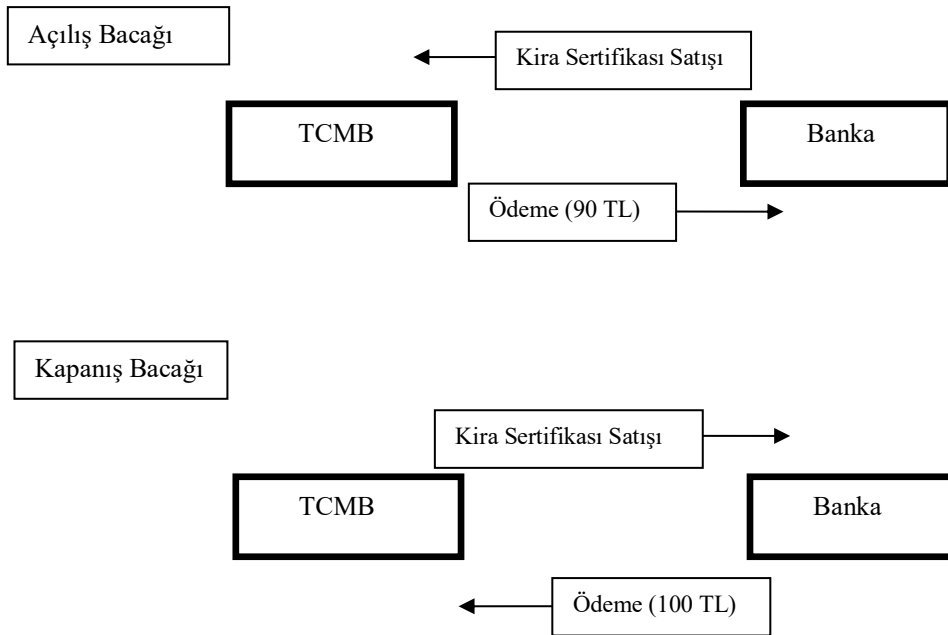
Açık piyasa işlemlerini, TCMB piyasadaki kısa vadeli faiz oranlarının politika faizi civarında oluşmasını sağlamak ve likidite düzenlemesi yapmak için gerçekleştirir. Açık piyasa işlem

çeşitlerinden biri olan repo işlemlerinin yapılmasındaki amaç, piyasada geçici likidite sıkışıklığı olduğunda bankaların likiditesinin kısa süreliğine artırılmasıdır. TCMB bu işlemler için açık piyasa işlemleri yapmak için yetkili olan bankalardan vadede geri satma taahhüdü ile kıymet (devlet tahvili, devlet sukuku) satın alır. Bu işlemler sözleşme tarihinde gerçekleştirilir. Kıymet, işlem anında belirlenen bir fiyatla satın alınır. Kıymetin geri satış fiyatı, alış işlemini yapılan tarihte belirlenir. İşleme taraf olan banka, reponun vade tarihinde kıymeti geri satın alma taahhüdü verir. Ters repo işlemleri ise piyasada geçici likidite fazlalığı yaşanması halinde bu gereksiz likiditenin piyasadan çekilmesi için yapılmaktadır (TCMB Açık Piyasa İşlemleri, 2024).

Katılım bankalarının TCMB ile gerçekleştirdikleri repo işlemleri, geri satım vaadli alım adıyla anılmaktadır. TCMB piyasada geçici likidite sıkışıklığı olduğu zamanlarda bankaların likiditesini artırmak amacıyla bu işlem türünü kullanır.

1. TCMB öncelikle bankalarla işlem tarihinde sözleşme yapmakta ve işlemin valör tarihinde belirlenen fiyattan vadede geri satma taahhüdü ile kıymet satın almaktadır. Geri satış fiyatı kıymetin alındığı tarihte (açılış bacağı) belirlenir. Banka, işlemin vadesinde repoya konu kıymeti satın alma taahhüdüde bulunur. Reponun açılış bacağına işleme konu olan kıymet merkez bankası hesabına aktarıldığında alım bedeli bankaya ödenir.
2. Repo vadesinde banka açılış bacağına (faiz dahil olarak) belirlenen fiyat üzerinden hesaplanan satış bedelini merkez bankasına transfer eder. Merkez bankası kıymeti bankaya iletir (TCMB APİ Uygulama Talimatı, 2014).

Şekil 1’de katılım bankalarının TCMB ile gerçekleştirdikleri repo iş akış süreci gösterilmiştir.

Şekil 1: Katılım Bankaların TCMB ile Gerçekleştirdikleri Repo İşlem Süreci (Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.)

Şekil 1’de açılış bacağı T+0 adımı olup, TCMB katılım bankasından kira sertifikası satın alır. Satın alınan bu kira sertifikası teminat olarak TCMB’de rehn edilir. Bu sayede kıymetin yasal hakları TCMB’ye devredilir. Katılım bankasının olası iflası halinde TCMB bu kıymeti piyasada nakde

çevirerek verdiği ödünçü tahsil edebilir. Kıymetin repo anlaşması süresince piyasa değerindeki artış ve azalışların sahibi ise katılım bankası olacaktır. Çünkü katılım bankası bu kıymeti TCMB'ye rehin olarak vermiş fakat özlük haklarının sahibi olmaya devam etmektedir. Özlük hakları katılım bankasında olduğundan kıymete repo süresi boyunca ödenecek olan getiri ödemelerini katılım bankası tahsil eder (Arslan, 2005, s. 42-46). TCMB kira sertifikasının belirlenen değeri üzerinden katılım bankasına ödeme yapar.

Kapanış bacağı repo işleminin vadesinde gerçekleştirilir. Bu adımda vadeli piyasa fiyatı üzerinden katılım bankası nominal değeri üzerinden kira sertifikasını TCMB'den satın alır. Bunun karşılığında TCMB'ye ödeme yapar. Bu adımda TCMB'nin kira sertifikasının satışı üzerinde cayma hakkı bulunmaktadır.

Tablo 1: Bir Hafta Vadeli Geri Satım Vaadli Alım İşlemleri İçin Örnek (TCMB APİ Uygulama Talimatı, 2014)

İşlem Tarihi	20.05.2013
İşlem Valörü	20.05.2013
İşlem Vadesi	27.05.2013
Geri Satım Vaadli Alım Faizi/Getirisi (yıllık)	%4.5
Geri Satım Vaadli Alım Gün Sayısı	7
Geri Satım Vaadli Alım Geri Satış Fiyatı	95.355 TL
Geri Satım Vaadli Alım Alış Fiyatı	95.272 TL

Tablo 1'deki örneğe göre TCMB bankanın elindeki kıymeti 95.272 TL fiyatı ile bankadan 20.05.2013 tarihinde 7 gün vadeli olarak satın almıştır. Vade tarihinde (27.05.2013) ise kıymeti bankaya 95.355 TL fiyatı ile geri satarak aradaki faiz gelirini elde etmiştir.

TCMB APİ İşlemlerinde Kira Sertifikalarının Kullanımı

Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) adı verilen devlet tahvilleri ve hazine bonoları TCMB APİ işlemlerinde kullanılan menkul kıymet türleridir. DİBS'ler T.C. Hazinesi tarafından ihraç edilen garantili menkul kıymetlerdir. Bu kıymetler konvansiyonel bankacılığa uygun faizli sözleşmelerle kullanılmaktadır.

T.C. Hazinesi 2012 yılında Hazine Müsteşarlığı Varlık Kiralama Şirketi'ni (HMKVŞ) kurarak kira sertifikası ihraçlarına başlamış olup, bu sertifikalar TCMB APİ işlemlerine teminat olarak kabul edilmiştir (TCMB Kira Sertifikaları, 2012).

Katılım bankalarının APİ piyasasına kira sertifikaları kullanarak girmeleri için 2014 yılında "Türk Lirası İşlemleri Uygulama Talimatı"nda değişiklik yapılarak, "Ek 1b: Açık Piyasa İşlemleri Çerçeve Sözleşmesi (Opsiyonlu)" hazırlanmıştır. Bu sözleşmeyi imzalayan katılım bankaları likidite yönetimlerinde ihtiyaç duydukları fonları TCMB'den talep edebilmekte ve fon fazlalıklarını bu piyasada değerlendirebilmektedirler (TCMB APİ Uygulama Talimatı, 2014).

TCMB, APİ Uygulama Talimatı'nda bazı değişiklikler yaparak talimatı katılım bankacılığı ile uyumlu hale getirmeye çalışmıştır. TCMB, talimat içerisinde; "banka" tanımı içerisinde katılım bankalarını dahil etmiş, "faiz" tabiri yerine "faiz/getiri" tabirini kullanmaya başlamış, DİBS'e ek olarak "HMKVŞ (Hazine Müsteşarlığı Varlık Kiralama Şirketi) tarafından yurt içinde ihraç edilen kira sertifikası" cümlesini eklemiş ve "TCMB EK 1b'yi imzalayan kuruluşlar (katılım bankaları) ile yaptığı repo/ters repo işlemlerinde satın aldığı/sattığı kıymeti ileri tarihte satma/alma taahhüdünden dönebilir." şeklinde talimata bir cümle eklemiştir (TCMB APİ Uygulama Talimatı, 2014).

Tablo 2’de kira sertifikalarının kullanımı ve sözleşmede yapılan değişikliklere istinaden TCMB repo işlemlerinde katılım bankalarına özgü gerçekleştirilen değişiklikler gösterilmektedir.

Tablo 2: TCMB Uygulamasında Repo ve Geri Satım Vaadi ile Alım İşlemleri Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar (Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.)

Kriter	Repo	Geri Satım Vaadli Alım
İşleme Verilen İsim	Repo/Ters Repo	Geri Satım Vaadli Alım/Geri Alım Vaadli Satım
Kullanılan Sözleşme	Ek 1a APİ Çerçeve Sözleşmesine göre işlemin her iki ayağı gerçekleştirilir.	Ek 1b APİ Çerçeve Sözleşmesine (Opsiyonlu) göre işlemin her iki ayağı gerçekleştirilir.
Vaadleşme	Vaadleşme yoktur.	Cayma hakkı TCMB’de olmak üzere vaadleşme vardır.
Alım Satımda Kullanılan Menkul Kıymetin Türü	Hazine tarafından yurt içine ihraç edilen Devlet tahvilleri	HMVKŞ tarafından yurt içine ihraç edilen kira sertifikaları
İmkân Verilen Bankalar	Konvansiyonel bankalar	Katılım bankaları
İşlemlerde TCMB Tarafından Verilen/Alınan Farkın Adlandırılması	Faiz	Getiri
Alım Satımda Kullanılan Menkul Kıymetin Mülkiyet Devri	Muhasebesel anlamda TCMB’ye mülkiyet devri gerçekleştirilmez. Menkul kıymet TCMB’de rehinli olarak tutulur.	Muhasebesel anlamda TCMB’ye mülkiyet devri gerçekleştirilmez. Menkul kıymet TCMB’de rehinli olarak tutulur.

Katılım bankalarına imzalatılan Ek 1b sözleşmesi ile katılım bankaları aktiflerinde tuttıkları T.C. Hazine’si ve Uluslararası İslami Likidite Yönetim Kurumu (The International Islamic Liquidity Management Corporation-IILM) tarafından ihraç edilen kira sertifikaları APİ işlemlerinde teminat olarak kullanılabilen olup, T.C. Hazine’si tarafından ihraç edilen kira sertifikaları ise repo işlemlerinde kullanılmaktadırlar. Katılım bankaları bu piyasada işlem yapmak istediklerinde, “repo” tabiri yerine “geri satım vaadi ile alım tabiri” ve “faiz” tabiri yerine “getiri” tabiri kullanılmaktadır.

Konvansiyonel bankaların imzaladıkları ek sözleşme olan “Ek 1a” ile katılım bankalarının imzaladıkları “Ek 1b” arasındaki en büyük fark ise sözleşmede yer alan TCMB’nin satın aldığı menkul kıymeti geri satmaya ilişkin cayma hakkını kullanabilmesidir. Bu hak katılım bankalarına değil TCMB’ye verilmiş olan bir haktır. TCMB bu hak sayesinde dilerse verdiği taahhütten dönebilmekte ve taahhüdünden döndüğü zaman üzerine herhangi bir sorumluluk almamaktadır. Taahhütten dönebilmeye ilişkin maddenin “Ek 1b” sözleşmesine eklenme nedeni; repo/ters repo işlem sözleşmesini bağlayıcı sözleşme statüsünden çıkartarak, bağlayıcı olmayan vaadleşmeye döndürmektir.

Vaad Hakkındaki Klasik ve Muasır Fıkhi Görüşler

Vaad sözlük anlamıyla, “birine gelecek ile ilgili söz vermek” anlamında kullanılır. Fıkhi anlamda ise vaad, “bir kişinin, tek taraflı bir irade beyan etmesiyle gelecek zamanda hukuki sonucu bulunan bir davranışta bulunacağını ya da karşılıksız bir şekilde başkası lehine hukuki bir işlemde bulunacağını haber vermesidir.” (Demiray, 2012, s. 403).

Fetva ile açıklanan hükümler diyani hükümdür ve uygulaması ilgili kişinin vicdani sorumluluğudur. Taraflar arasında anlaşmazlıkların girilmesi için mahkeme tarafından verilen hüküm ise kazaen olup, bağlayıcıdır. Vaadin diyaneten bağlayıcı olduğunu söyleyen bazı alimler; verilen vaadi gerçekleştirmenin vacip olduğunu, bazıları ise müstehap olduğunu ifade etmişlerdir. Diyaneten olan bu bağlayıcılık nedeniyle vaadi gerçekleştirmek kişinin kendi vicdani meselesi

olmaktadır. Bazı alimlere göre ise verilen vaad kazaen bağlayıcı olduğundan, vaad gerçekleştirilmediğinde vaadde bulunan kişi aleyhine karar verilebilir. Bu durumda eylem kişinin vicdanına birkılmayıp, mahkeme kararıyla eylem gerçekleştirilebilir (Yelek, 2016, s. 155-157). Çoğu fıkıh alimine göre; verilen vaad, vaadi veren kişiyi diyaneten bağlamakta, kazai açıdan ise herhangi bir sonuç doğurmamaktadır. Dolayısıyla vaa kazaen bağlayıcı olmadığı için verdiği vaadi gerçekleştirmek kişinin vicdani bir meselesi haline gelmektedir (Yelek, 2016, s. 178).

Bayındır'a göre; vaadin kazaen bağlayıcı olması hususunda alimler üç gruba ayrılırlar:

Birinci grup vaadi bağlayıcı kabul ederler. Bu alimlere (Ömer b. Abdülaziz, İshak b. Raheveyh, Hasen el-Basri, Semure b. Cündeb, İbnü'l Arabi, İbnü'ş- Şât) göre; vaadi veren vaadini yerine getirmediğinde, zaruret durumları hariç olmak üzere yargı kararı ile vaad yerine getirilmelidir.

İkinci grup ise genel anlamda vaadi bağlayıcı bulmayan gruptur. Hanefi (Serahsi, Kasani, İbn Abidin), Şafii (Şafii, Nevevi, Şirbini) ve Hanbelilerin çoğunluğu (El-Makdisi) ile Zahirî (İbn Hazm) mezhebi alimleri bu grubu oluşturmaktadır.

Üçüncü grup ise sebeple ilişkili olması bakımında vaadi ikiye ayırmışlardır. İlk grup herhangi bir sebeple ilişkilendirilen vaad, ikinci grup ise herhangi bir sebeple ilişkilendirilmeyen vaaddir. İmam Mâlik'e göre; sebeple ilişkilendirilmeyen vaad bağlayıcı değildir. Fakat bir sebep ile ilişkilendirilen ve bu sebep tahakkuk ettiğinde, kişi de bu vaade güvenip sorumluluk altına girmiş ise bu durumda vaad bağlayıcı olmaktadır (Bayındır, 2005). Mecelle şarihi Ali Haydar Efendi şöyle bir açıklamada bulunmuştur: "Vaadler bir şey ile ilişkilendirildiği zaman taahhüt ve kefalet anlamı kazanmaktadır. Misalen, bir kişi diğer bir kişiye; 'sen bu malı filanca kişiye sat, eğer karşılığını ödemezse ben sana öderim' derse, o kişi de söz konusu malı o kişiye satarsa, parasını talep ettiği zaman, malı satın alan kişi bedeli ödemezse, vaadedenin vaadi kefalet olduğundan, satıcının parasını ödemesi gerekir." (Ali Haydar Efendi).

Muasır alimlerin görüşleri ise şu şekildedir:

Sıddık ed-Darir'e göre vaad taraflardan biri olan bankayı bağlar ancak müşteriyi bağlamaz (Heyti). 1979 yılında Dubai'de gerçekleştirilen Birinci İslam Bankacılığı Kongresi'nde alınan karara göre; vaadi vereni diyaneten bağlayan şeyler maslahat (toplum yararı) olduğunda kazaen de bağlayıcı olarak kabul edilebilir (Ba'li). 1983'te gerçekleştirilen İkinci İslam Bankacılığı Kongresi'nde ise karşılıklı vaadleşmenin fıkhen caiz olduğu kararı alınmıştır (Muhammed Rabîa). Uluslararası İslam Fıkıh Kurulu'nun 1988 yılında aldığı karara göre; zaruret hali haricinde vaad, vaadde bulunan tarafı diyaneten bağlar, karşı tarafın bu vaade güvenip bir yükümlülük altına girdiği durumda ise kazaen bağlar. Vaad eden zaruret hali hariç olmak üzere ya verdiği vaadi yerine getirir ya da oluşan zararı tazmin eder. Muhayyerlik hakkının bulunmadığı ve her iki tarafı bağlayıcı vaad ile yapılacak olan işlemler caiz değildir (Mecm'au'l-Fıkhi'l-İslâmî). Kuwait Finance House'un (KFH) Fıkhi Danışma Kurulu; müşterinin sözü üzerine banka bazı sorumluluklar alıyorsa müşterinin vaadini ifa etmesi gerektiğini belirtmiş olup, Albaraka Fıkhi Danışma Kurulu ise vaadin her iki tarafı da bağlayacağı durumda yapılacak işlemin caiz olmayacağını ve müşterinin vaadinden dönebileceğine karar vermiştir (Mecmûatü Delleli'l-Bereke). Ürdün İslam Bankası vaadin her iki taraf için de bağlayıcı olacağına, Faysal İslam Bankası ise müşterinin vaadini gerçekleştirmede muhayyer olacağına banka için ise vaadin bağlayıcı olacağına karar vermiştir (Cebeci, 2010).

AAOIFI Faizsiz Finans Standardına Göre Vaad ve Vaadleşme

AAOIFI Fıkıh Kurulu, tek taraflı vaad ve vaadleşme standardını 3-4 Ocak 2013 tarihinde Bahreyn'de gerçekleştirilen toplantıda kabul etmiştir. Hazırlanan standart tek taraflı vaad, karşılıklı vaadleşme, vaadleşmenin çeşitleri ve fıkhi durumları ile faizsiz finansal kurumların modern uygulamalarını açıklamayı hedeflemiştir.

Tablo 3'ün 2 nolu maddesinde vaad ve vaadleşmenin tanımı, 3 nolu maddesinde tek taraflı vaadin çeşitleri ve genel kuralları ile 4 nolu maddesinde karşılıklı vaadin çeşitleri ve genel kuralları açıklanmıştır.

Tablo 3: AAOIFI Faizsiz Finans Standardına Göre Vaad ve Vaadleşme Maddeleri (AAOIFI, 2019)

Standardın Numarası	Madde Numarası	Maddenin İçeriği
49	2	Vaad ve Vaadleşmenin Tanımı
	2/1	Bu standart kapsamında ele alınması hedeflenen vaad, bir kişinin başkasına gelecekte onun yararına bir tasarrufta bulunacağı konusunda sağlam bir irade beyanını ifade etmesidir. Kendisine vaadde bulunan kişi bu vaadden yararlanıp yararlanmamak konusunda özgürdür.
	2/2	Bu standart kapsamında ele alınması hedeflenen vaadleşme, iki tarafın gelecekte aynı yer ve zamanda bir tasarrufta bulunacaklarını karşılıklı vadetmeleridir.
	3	Tek Taraflı Vaadin Çeşitleri ve Genel Kuralları
	3/1	Fıkhi açıdan haram olan bir davranışı vadetmek caiz olmadığı gibi böylesi bir konuda verilmiş olan vaadi yerine getirmek de haramdır. Fıkhi açıdan haram olan bir davranışı vadeden kişinin vaadinden dönmesi gereklidir. Örneğin mübah görünümlü sözleşmeleri hileli olarak kullanıp faizli işlemler yapma konusunda vaadde bulunmak böyledir.
	3/3	Müşteri ya da satıcının îne satışı sonucuna götürecek her türlü vaadleşmeyi yapması fıkhi açıdan yasaktır. Bu vaadin satım akti içerisinde, öncesinde ya da sonrasında olması hükmü değiştirmez. Örneğin; bir kimsenin vadeli bedelle satın aldığı bir varlığı bizzat satın aldığı kişiye daha düşük bir bedelle satmayı vadetmesi ya da bir kimsenin vadeli bir bedelle sattığı varlığı sattığından daha az bir bedelle peşin satın almayı müşteriye vadetmesi (ters îne) bu kapsama girer. Alım satıma konu varlığı tekrar ilk satıcısına satmak maksadıyla üçüncü bir tarafa satıyor olmak hükmü değiştirmez.
	3/4	Bir davranışta ya da mali bir tasarrufta bulunmayı vadetmek fıkhi açıdan mübahtır ve yerine getirilmesi sadece fıkhi açıdan gereklidir. Yani söz konusu vaadden mazeret olmaksızın dönmek günahdır. Ancak söz konusu vaad hukuken bağlayıcı sayılmaz. Vaadin yerine getirilmemesi sebebiyle kendisine vaadde bulunan kişi bir zarar görmüş ise vaadde bulunanın hukuken bu zararı tazmin etmesi gerekir.
	3/5	Bu standardın 3/4. maddesinde anlatıldığı şekilde tek taraflı vaadin hukuken bağlayıcı olduğu durumlarda bağlayıcılık yalnızca vaadde bulunan için geçerlidir. Kendisine vaadde bulunan kişi hakkında herhangi bir bağlayıcı hüküm yoktur. Kendisine vaadde bulunan kişi vaadin yerine getirilmesini isteyebileceği gibi bu hakkını kullanmama kararı da alabilir.
	3/7	Gelecekte bir bedelli sözleşme yapmak üzere tek taraflı vaadde bulunmak caizdir. Bu durumda kendisine vaadde bulunan kişi ilk vaadin konusu olmayan bir başka konu üzerine yine bedelli akit yapmak üzere tek taraflı vaadde bulunabilir. Örneğin “Şu malı sana satmayı vadediyorum.” diyen kişiye karşı taraf “Ben de sana şu malı kiralamayı vadediyorum.” diyebilir. Böylesi bir hâlde vaadde bulunan sebebiyle kendisine vaadde bulunan kişi bir külfete girmemiş ise her iki vaad de hukuken bağlayıcı olmaz. (Bu standardın 3/4. maddesine bakınız)
	3/8	Gelecekte bir akid yapmak üzere tek taraflı vaadde bulunulduğunda, vaade konu olan akid kendiliğinden gerçekleşmez. Bilakis vaade konu akdin zamanı geldiğinde icâb ve kabulün taraflarca beyan edilmesi gerekir. Tek taraflı vaadin bağlayıcı olduğu durumlarda eğer icâb kendisine vaadde bulunan kişi tarafından ifade edilmiş ise vaadde bulunan tarafın hem sadece diyaneten

	ve hem de kazaen bunu kabul etmesi gerekir. Bununla birlikte vaadde bulunan tarafın icâbta bulunması hâlinde kendisine vaadde bulunan kişinin bunu kabul etmesi zorunlu değildir. Dilerse kabul eder dilerse reddeder.
4	Karşılıklı Vaadin Çeşitleri ve Genel Kuralları
4/1	Fıkhi açıdan yasaklanmış bir davranışta bulunmak üzere karşılıklı vaadleşmek haramdır. Örneğin mübah görünümlü sözleşmeleri hileli olarak kullanıp faizli işlemler yapmak üzere vaadleşmek, ine satışı yapmak üzere vaadleşmek ve alım satım ile borç akdini birleştirmek (bey' ve selef) üzere vaadleşmek böyledir ve bu işlemler fıkhi açıdan yasaktır.

AAOIFI Faizsiz Finans Standardına Göre Satılan Malın Satıcıya Geri Dönmesi

AAOIFI Fıkıh Kurulu, satılan malın satıcıya geri dönmesi adlı 58 nolu standardını 9-12 Mart 2017 tarihinde Medine’de gerçekleştirilen toplantısında kabul etmiştir. Hazırlanan standardın 5 nolu alt maddesi kuruluşlarda “satılan malın satıcıya geri dönmesi uygulamaları”, 5/1 nolu alt maddesi ise “satılan malı satıcıya geri döndürme konusunda vaad” adlı standartlardan oluşmaktadır.

Standardın 5/6 nolu alt maddesi ise repo-ters repo işlemlerinin tanımını, değerlendirmesini ve mübah alternatif ürünleri içermektedir. Tablo 4’te standardın 5/6 ve 5/1 nolu alt maddeleri yer almaktadır.

Tablo 4: AAOIFI Faizsiz Finans Standardına Göre Repo/Ters Repo Maddeleri (AAOIFI, 2019)

Standardın Numarası	Madde Numarası	Maddenin İçeriği
58	5/6	Repo/Ters Repo
	5/6/1	İki tarafın likiditeye uygun mali varlıkları peşin bedelle sattıktan sonra vadede müşteriden daha fazla fiyatla geri satın almak üzere anlaşmalarıdır. Bu işlemlerde genellikle alım ve satımın gerektirdiği neticeler gerçekleşmez. İster merkez bankası para politikası uygulamasına dayansın isterse de sahip olunan fonun fazlalık veya eksikliği nedeniyle bankalarla ilişki kurup likiditesini yönetme isteğine dayansın bu işlemlerde amaç kuruluşların likidite yönetimidir. Sözleşmeyi yapan taraflar amaçlarına istinaden pozisyon alırlar. Likidite ihtiyacını karşılama isteği taşıyan taraf satıcı konumuna geçmekte ve işlem onun açısından repo adını almaktadır. Likiditesini yatırıma dönüştürmek isteyen tarafısa müşteri konumuna geçmekte ve işlem onun açısından ters repo ismini almaktadır.
	5/6/2	Klasik repo işlemlerinin fıkıh alanında karşılığı, faizli tüketim ödücü olan karz işlemidir. Bu işlemde el değiştiren mali varlıklar rehin olarak kabul edilir. Çünkü bu işlemde varlıkların sorumluluğunu müşteriye aktaracak ve varlıkların geliri müşteriye verecek şekilde alım ve satım sonuçları oluşmamaktadır. Bu nedenle mali varlıklar sözleşme konusu olmamakta ve bun varlıklar rehin olarak kalmaktadır. İlk işlemde ödenen bedelle ikinci işlemde ödenen bedel arasındaki fark borcun faizi niteliğindedir. Bu bedele repo oranı adı verilir. Bu nedenle repo dinen haram sayılır. Ek olarak bir repo işleminde el değiştiren mali varlıklar genellikle banka mevduat sertifikaları ve tahvil gibi zaten haram varlıklardır.
	5	Satılan Malı Satıcıya Geri Döndürme Konusunda Vaad
	5/1	Vaad ve vaadleşme hakkındaki 49 No’lu standardın 3/3 numaralı maddesindeki hükümlere dikkat edilmek şartıyla satış yapıldıktan sonra satılan malı satıcının geri alma konusunda tek taraflı vaadde bulunması ya da müşterinin geri satma konusunda tek taraflı vaadde bulunması caizdir. Öyle ki ikinci akit malın niteliğinde ya da kıymetinde meydana gelecek değişimden sonra olacaktır. Bu noktada şu kurallara uyulmalıdır:

-
-
- 5/1/1- Her iki akit de peşin bedelle yapılmalıdır.
 5/1/2- Alım ya da satım yönündeki vaad ilk sözleşmeden ayrı müstakil bir vesikayla olmalıdır.
 5/1/3- Mülkiyetin intikali vaadin yerine getirildiği sırada yeni bir akitle olmalı, sadece vaad vesikasına dayanmamalıdır.
 5/1/4- İkinci taraf (kendisine vaadde bulunulan kişi) ikinci akdi yapma konusunda muhayyer olmalı; kanun, örf, muvâzaa ve benzeri herhangi bir sebeple ikinci akdi yapmak zorunda kalmamalıdır.
-

AAOIFI Standartlarına Göre Genel Değerlendirme

AAOIFI'nin 58 nolu standardının 5/6 nolu alt maddesinde; repo/ters repo işleminin tanımı yapılmakta, reponun ilk adımında ödenen meblağ ile ikinci adımda ödenen meblağ arasındaki fark faiz olarak nitelendirilmekte ve reponun dinen haram olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca repo işlemlerinde kullanılan mali varlıkların (menkul kıymetlerin) genellikle tahvil gibi haram varlıklardan oluştuğu da ifade edilmektedir. Bu maddede vaadleşme ile gerçekleştirilen repo işlemlerinden bahsedilmemekte olup, bahsedilen repo tarifi konvansiyonel repo işlemlerine aittir.

Aynı standardın 5/1 alt maddesi “satılan malı satıcıya geri döndürmek ile ilgili vaadleşme” hakkındadır. Bu maddeye göre; vaad ve vaadleşme hakkındaki 49 nolu standardın 3/3 maddesine dikkat edilmek şartıyla satış sonrasında satılan malın satıcı tarafından geri alınması hakkında tek taraflı vaadde bulunulmasının caiz olduğu fakat ilave olarak aşağıdaki şartlara da uyulması gerekliliği öne sürülmüştür.

Bu şartlardan makalemiz için önemli olanları aşağıda sıralanmıştır:

1. Her iki akit de peşin bedelle yapılmalıdır.
2. Alım veya satım vaadi ilk sözleşmeden ayrı bir belge ile gerçekleşmelidir.
3. Varlığın intikali vaadin yerine getirildiği esnada yeni bir akit ile yapılmalıdır.
4. Kendisine vaadde bulunulan kişi ikinci akdi yapma hususunda seçme özgürlüğüne sahip olmalıdır.

49 nolu standardın 3/3 alt maddesinde ise müşteri ya da satıcıyı ine satışı sonucuna götürecek vaadleşmenin fikhen yasak olduğu, bu vaadin satım akdi içinde, akdin öncesinde ya da sonrasında olmasının hükmü değiştirmeyeceği ifade edilmektedir.

Standardın bu maddelerinden çıkarılabilecek olan sonuç; Türkiye’de katılım bankaları ve TCMB arasında uygulanan repo işlemlerinin karz karşılığı faizli işlem kapsamında değerlendirilebileceğidir. Çünkü kira sertifikalarının TCMB’ye muhasebesel olarak mülkiyet devri yapılmadığından, gerçek bir satış yapılmamakta ve satıldığı öne sürülen kira sertifikaları aslında TCMB’de teminat olarak rehin hükmünde değerlendirilmektedir. Çetin (2020), katılım bankalarının TCMB ile gerçekleştirdikleri geri satım vaadiyle alım işlemine verdiği bir örnekte katılım bankalarının TCMB’ye verdikleri kıymetleri (kira sertifikalarını) muhasebeleştirirken 982-EMANET VE REHİNLİ KIYMETLER – TP hesabında tuttuklarını ifade etmektedir (Çetin, 2020, s. 299). Sonuçta, TCMB ilk adımda katılım bankasına borç (karz) vermekte ve vadede borcu faizi ile geri almaktadır. Bu borcun teminatı olarak TCMB katılım bankasından kira sertifikası olarak vade boyunca rehin olarak tutmaktadır.

Mevcut uygulamada TCMB ve katılım bankaları arasındaki repo işlemleri her ne kadar karz karşılığı faiz hükmünde ve vaadleşme ile gerçekleştiriliyor olsa da mevcut bu ürün kullanıldığı sürece AAOIFI'nin vaad ve vaadleşme maddelerine uyum sağlanması önem arz etmektedir. Bu nedenle Tablo 5’te belirtilen hususlarda değişiklikler yapılarak bu işlemlerin gerçekleştirilmesi bir gerekliliktir.

Tablo 5: TCMB'nin ve Katılım Bankalarının Repo İşlemlerinde Yapması Gereken Değişiklikler (Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.)

Mevcut Yapıda Yapılması Gereken Değişiklikler	
1.	Yapılan işlemin faizli karz hükmünden çıkması için gerçek alım/satım gerçekleşmelidir. Günümüzde TCMB repo piyasasında menkul değerler teminat olarak alınmakta ve ters repo yapan banka adına blokeli hesapta tutulmaktadır. Repo vadesinde ise ters işlemle menkul kıymetler iade edilmektedir. AAOIFI'nin 58 nolu standardının 5/6/2 nolu alt maddesine göre; kira sertifikasının satışı gerçekten yapılmalı ve rehin hükmünde olmamalıdır. Kira sertifikası satışının gerçek satış olarak kabul edilebilmesi için hem katılım bankalarının hem de TCMB'nin iç muhasebe sistemlerinde kira sertifikası rehin olarak değil satış olarak gösterilmelidir. Bunun için TCMB'ye satılan menkul kıymetler katılım bankası bilançosundan çıkarılmalı ve TCMB'nin bilançosuna kaydedilmelidir. Ayrıca kira sertifikasının TCMB'de rehn edilmesi değil kesin alım/satım işlemi gerçekleşeceği durumda işlem süreci boyunca bu menkul kıymetlere getiri ödemesi denk gelirse bu getiri TCMB'nin olmalı ve katılım bankasına ödenmemelidir. TCMB, kira sertifikalarını fiilen satın alacağı için, bu sertifikalardan elde edilen gelirler de TCMB'nin mülkiyetinde olacaktır. Dolayısıyla, TCMB bu menkul kıymetleri ve bunlara ilişkin getirileri, diğer menkul kıymetlerde olduğu gibi, bilançosunda ilgili muhasebe kalemlerinde raporlayacaktır. Katılım bankaları bu gelirden mahrum kalmak istemiyorlarsa getiri dönemine denk gelen kira sertifikalarını repo işlemlerinde kullanmayabilirler. Tüm bu değişiklikler için mevzuatsal düzenleme gerekmektedir. (Ters repo işlemleri için de aynı şartlar geçerlidir.)
2.	Günümüzde katılım bankaları TCMB ile tek bir çerçeve sözleşme (EK 1b) imzalamaktadır ve bu genel sözleşme ile tüm APİ işlemleri gerçekleştirilmektedir. AAOIFI'nin 58 nolu standardının 5/1/2 alt maddesine göre; TCMB'nin satım vaadi ilk sözleşmeden ayrı bir sözleşme ile gerçekleştirilmelidir. 5/1/3 alt maddesine göre de kira sertifikasının intikali vaadin yerine getirildiği sırada (reponun kapanış bacağında) bu yeni sözleşme ile olmalı, sadece vaad sözleşmesine (reponun açılış bacağındaki sözleşmeye) dayanmamalıdır. Bunun için mevzuatsal düzenleme gerekmektedir.
3.	AAOIFI'nin 58 nolu standardının 5/1/4 alt maddesine göre; repo/ters repo işlemlerinde katılım bankası/TCMB ikinci akdi yapma konusunda muhayyer olmalı; kanun, örf, muvâzaa ve benzeri herhangi bir sebeple ikinci akdi yapmak zorunda kalmamalıdır. Bunun için mevzuatsal düzenleme gerekmektedir.
4.	Mevzuat gereğince, katılım bankası repo işleminde temerrüde düşerse, TCMB katılım bankasından faiz talep etme hakkına sahiptir. Katılım bankasının bu faizi ödemesi fıkhi açıdan uygun olmadığından, AAOIFI'nin 30 nolu standardının 5/1 nolu alt maddesine göre katılım bankası temerrüde düştüğü durumda aradaki farkı ödemek için tevruk yöntemine (bu yöntem nakit elde etmek için bir malın vadeli olarak satın alınarak, peşin ve daha düşük bir bedelle başka satıcıya satılması işlemi (TDV, 2019) olup, işlemin operasyonu katılım bankası tarafından TCMB'ye vekâleten gerçekleştirilebilir) başvurulmalıdır. Bunun için mevzuatsal düzenleme gerekmektedir.

Sonuç

Makalemizde AAOIFI'nin yayınladığı standartlara katılım bankalarının TCMB ile gerçekleştirdikleri Geri Satım Vaadli Alım (Repo)/Geri Alım Vaadli Satım (Ters Repo) işlemlerinin uyumu araştırılmış ve ulaşılan bulgular aşağıda sıralanmıştır:

- Bu işlemlerde kıymetlerin rehin olarak karşı tarafa iletilmesi sonucunda yapılan işlemler faizli karz işlemi niteliği taşımaktadır. Bunun çözümü için işlem sürecinde kira sertifikalarının gerçek alım/satımının gerçekleştirilmesi önerilir.
- Bu işlemlerin vaadleşmeye uygun olabilmesi için TCMB'nin satım vaadinin ilk sözleşmeden ayrı bir sözleşme ile gerçekleştirilmesi önerilir. Ayrıca kira sertifikası intikalinin vaadin yerine getirildiği sırada bu yeni sözleşme ile yapılması ve sadece vaad sözleşmesine dayanmaması önerilir.

-
- Bu işlemlerin vadedilmeye uygun olabilmesi için katılım bankasının veya TCMB'nin ikinci akdi yapma konusunda muhayyer olması; kanun, örf, muvâzaa ve benzeri herhangi bir sebeple ikinci akdi yapmak zorunda kalmamaları önerilir.
  - Bu işlemlerde katılım bankasının temerrüde düştüğü durumda, TCMB'ye faiz ödememesi için tevrruk yöntemine başvurulması önerilir.

Katılım bankalarının TCMB ile gerçekleştirdikleri geri satım vaadli alım (repo) işlemlerinin AAOIFI standartları açısından değerlendirilmesi sonucunda, mevcut yapının fihhi açıdan bazı sakıncalar taşıdığı saptanmıştır. Bu sakıncaların giderilmesi için TCMB'nin yukarıda sıralanan bulguları dikkate alarak AAOIFI standartlarına uyumlu bir süreç geliştirmesi gerekmektedir. Bunun için TCMB'nin TKBB Danışma Komitesi ile iş birliği içerisinde olması ve uygulama sürecinin denetlenmesi gerekmektedir. Bu sayede katılım bankalarının fihhi kurallara uyumunun etkin hale getirilmesi sağlanacak ve ayrıca ilgili değerlendirme ve denetimlerin kamuoyu ile paylaşılması, şeffaflık ve güven inşa sürecine katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

- AAOIFI (2019). *Faizsiz finans standartları* (Yayın No: 10). TKBB Yayınları.
- Ali Haydar Efendi (1313 h.). *Dürrü'l-hukkâm şehü mecelleti'l-ahkâm* (Cilt 1, ss. 341-342).
- Arslan, V. (2005). *Teminat karşılığı menkul kıymet borç işlemlerinden repo'nun merkez bankaları döviz rezerv yönetimindeki yeri* [Uzmanlık yeterlilik tezi]. TCMB.
- Ba'li. (t.y.). *El-medhal* (s.129).
- Bayındır, S. (2005). Çağdaş murabahaya etkisi bakımından vaadin bağlayıcılığı meselesi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (11), 107-120.
- Bayındır, S. (2015). *Fıkhi ve iktisadi açıdan İslami finans II: Para ve sermaye piyasaları* (Yayın No:21). Süleymaniye Vakfi Yayınları.
- Billah, M. (2020). Sale and buy back agreement (SBBA) in the Islamic inter-bank money market a Malaysian experience. *Journal of Islamic Banking & Finance*, 37(3).
- Bank Negara Malaysia (2002). Development of BNM operations in Islamic interbank money market. <https://financialmarkets.bnm.gov.my/islamic-instruments> [Erişim Tarihi: 24.06.2024].
- Cebeci, İ. (2010). *Modern İslâm iktisadı literatüründe murâbaha tartışmaları* [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Choudhry, N., & Mirakhor, A. (1997). Indirect instruments of monetary control in an Islamic financial system. *Islamic Economic Studies*, 4(2).
- Çetin, A. (2020). *Tek düzen hesap planı ve AAOIFI standartları çerçevesinde faizsiz finans kuruluşları muhasebesi* (Yayın No:14). TKBB Yayınları.
- Demiray, M. (2012). Vaad. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 42, 403-404.
- Ghamami, M., Mokhtari, A. H., & Hamzehviazad, D. (2023). How to design repos to be shariah-compliant: a study of repos as a means of corporate financing from the shariah compliance perspective. *Society, Development and Commercial Law Review*, 1(1), 66-78.
- Haron, S. N. B., Hassan, R., & Salman, S. A. (2022). Shariah resolutions and issues on Islamic repo. In *Artificial Intelligence for Sustainable Finance and Sustainable Technology: Proceedings of ICGER 2021* (pp. 74–82). Springer International Publishing.
- Haron, S. N., Hassan, R., & Salman, S. A. (2023). A comparative study between Islamic and conventional repo in Malaysia. *AZKA International Journal of Zakat & Social Finance*, 49-65.
- Hayat, Z., ve Eser, A. (2020). Katılım finans kurumlarında repo alternatifleri. *Tasavvur/Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, 6(2), 1189-1236.
- Heyti. (t.y.). *El-Mesârifü'l-İslamiyye* (ss. 521–523).
- İbn Abidin. (1300). *Ukudü'd-dürriye fi tenkihi'l-fetâva'l-hamidiyye* (Cilt 2, s. 321).
- İbnü'l-Arabi. (t.y.). *Ahkâmul-Kur'ân* (Cilt 4, s. 243).
- İbnü's-Şat. (t.y.). *İdrâru's-şuruk alâ enva'l-furuk* (Cilt 4, s. 57).
- Kâsâni, E. B. M. (1982). *Bedâ'i'u's-sanâ'i fi tertibi's-şerâ'i* (Cilt 5, s. 2).
- Mecmûatü Delleti'l-Bereke. (2001). *Karârât ve tavsiyât nedevâti'l-Bereke li'l-iktisâdi'l-İslâmî* (s. 164).

Mecm'au'l-Fıkhî'l-İslâmî (İKÖ). (1988). *Karârât ve tavsiyât mecm'au'l-Fıkhî'l-İslâmî* (s. 91–92).

Muhammed Rabîa. (t.y.). *Siyeğü't-temvil* (s. 45).

Parasız, İ. (1999). *Modern ansiklopedik ekonomi sözlüğü*. Ezgi Kitabevi.

Serahsi, Ş. M. b. A. (1989). *El-Mebsût* (Cilt 20, s. 129). (1409/1989).

TCMB Açık Piyasa İşlemleri (2024). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Piyasalar/Acik+Piyasa+Islemleri/> [Erişim Tarihi: 02.05.2024].

TCMB APİ Uygulama Talimatı (2014). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/ad568958-d0b5-45c3-ac43-b4c57743435/pgmap1.pdf?mod=ajperes&cacheid=rootworkspace-ad568958-d0b5-45c3-ac43-1b4c57743435-m3liddgi> [Erişim Tarihi: 21.03.2024].

TCMB Türk Lirası İşlemleri Uygulama Talimatı (2024). <https://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/253edbc9-e20f-48df-bcfe-794ffd3205f3/Turk+Lirasi+Islemleri+Uygulama+Talimati.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-253edbc9-e20f-48df-bcfe-794ffd3205f3-m5X3qgM> [Erişim Tarihi: 15.03.2024].

TCMB Kira Sertifikaları (2012). https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/c9396d64-b2fc-4605-8e1d-a2389d3fbce0/KirasertifikalarinailiskinBPP_OK.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-c9396d64-b2fc-4605-8e1d-a2389d3fbce0-m3fzkEj [Erişim Tarihi: 21.03.2024].

Türkiye Diyanet Vakfı [TDV] (1992). Bey'bi'l-Vefâ. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 6, 20–22.

Türkiye Diyanet Vakfı [TDV] (2019). Teverruk. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ek-2, 594–595.

Türkiye Diyanet Vakfı [TDV] (2020). İne. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 22, 283–285.

TKBB Danışma Komitesi Kararı (2015). Merkez bankasının GLP ve hazır imkânları hakkında Türkiye Katılım Bankaları Birliği danışma komitesi kararları (Karar No: 3).

Turan, M. (2015). Bey'bi'l-vefâ ve bey'u'l-ine ile mukayeseli olarak günümüz repo işlemlerinin fıkhi boyutu. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(27), 117-146.

Yelek, K. (2016). İslam hukukunda vadin bağlayıcılığı: Murâbaha örneği. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (35), 147-186.